

๘๔ พรรษา ธรรมราชาประชาธิปไตย

วรเดช อมรรพพัฒน์¹

ทศพนธ์ นรทัศน์²

บทคัดย่อ

การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้ดำเนินพัฒนามาเป็นเวลากว่าเจ็ดสิบเก้าปี นับเนื่องแต่วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงดำรงพระองค์ในฐานะของพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อย่างบริสุทธิ์ บริบูรณ์ ทรงเป็นพระประมุข ผู้ทรงเป็นศูนย์รวมใจของไทยทั้งชาติ ทรงครองแผ่นดินด้วยทศพิธราชธรรม ทรงนำพาประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตทางการเมืองด้วยพระบารมีอันหาที่สุดมิได้ หลายครั้งหลายครา ทรงเปี่ยมไปด้วยพระมหากรุณาธิคุณในการส่งเสริมและสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้ปวงชนชาวไทยมีสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตยมีความมั่นคงยั่งยืน ประเทศชาติก้าวหน้า ประชาชนมีความสุข ดังพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” ใน พ.ศ. ๒๕๕๔ อันเป็นปีพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ (๘๔ พรรษา) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเป็นธรรมราชา ประชาธิปไตย ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม ทรงทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเสาหลักของความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ

¹ เลขาธิการสภาองค์กรพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

² นักวิชาการอิสระ

บทนำ

ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งปกครองเพื่อประชาชน โดยประชาชน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงตั้งอยู่ในทศพิฐราชธรรม ทรงเปี่ยมไปด้วยพระมหากุณานิคุณในการส่งเสริมและสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้ปวงชนชาวไทยมีสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตยมีความมั่นคงยั่งยืน ประเทศชาติก้าวหน้า ประชาชนมีความสุข³ ดังพระปฐมบรมราชโองการว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”**

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ (๘๔ พรรษา) ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงขอเสนอบทความนี้ เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและระลึกในพระเมตตาคุณพระมหากุณานิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงเป็นธรรมราชาประชาธิปไตย ผู้ครองแผ่นดินโดยธรรมอย่างแท้จริง ทรงแผ่ความร่วมเย็นเป็นสุขแก่ปวงชนชาวไทยอย่างหาที่สุดมิได้ เสมือนหนึ่งร่วมโพธิ์ร่วมไทรของไทยทั้งชาติ ทรงทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเสาหลักของความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ

พระราชประวัติ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชสมภพ ณ โรงพยาบาลเมาท์ ออเบิร์น (Mount Auburn) เมืองเคมบริดจ์ (Cambridge) รัฐแมสซาชูเซตส์ (Massachusetts) สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๑๒ ค่ำ เดือนอ้าย ปีเถาะ จุลศักราช ๑๒๘๙ ตรงกับวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ มีพระนามเดิมว่า “พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช” เป็นพระราชโอรสพระองค์เล็กในสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) และสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ซึ่งภายหลังทั้งสองพระองค์ได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธย เป็นสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร เสด็จสวรรคตโดยกะทันหัน ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช จึงเสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์ในวันเดียวกันนั้น แต่เนื่องจากยังทรงมี

³ วุฒิสภา. ๒๕๕๔. ๘๔ พรรษา ธรรมราชาประชาธิปไตย เนื่องในโอกาส มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๘๔ พรรษา. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://www.senate.go.th/main/senate/images/18-1-54.pdf>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

พระราชภารกิจด้านการศึกษา จึงต้องทรงอำนวยการประชาชนชาวไทย เสด็จพระราชดำเนินกลับไปยังประเทศ สวิตเซอร์แลนด์อีกครั้งหนึ่ง ในเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ เพื่อทรงศึกษาต่อในครั้งนี้อย่างจริงจัง **ทรงเลือกศึกษาวิชา กฎหมายและวิชารัฐศาสตร์** แทนวิชาวิศวกรรมศาสตร์ที่ทรงศึกษาอยู่เดิม เพื่อให้เหมาะสมกับการที่ต้องทรง ดำรงตำแหน่งพระมหากษัตริย์ต่อไป⁴

บทบาททางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระองค์ทรงเป็นประมุขแห่งรัฐ จอมทัพ ไทย และอัครศาสนูปถัมภก และทรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่พระองค์ท่านทรงมีบทบาทใน การเมืองไทยหลายครั้ง โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๔๐ เป็นที่ทราบกันว่า พระองค์ท่านทรงมีบทบาท สำคัญในการเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากระบอบทหารไปสู่ระบอบประชาธิปไตย และทรงใช้พระราชอำนาจทาง ศีลธรรมยับยั้งการปฏิวัติและการกบฏหลายช่วงด้วยกัน⁵

ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

การปกครองของประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขได้ดำเนิน วัฒนามาเป็นเวลากว่าเจ็ดสิบเก้าปี นับเนื่องแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงตัดสินพระราชหฤทัยครั้งสำคัญ เมื่อครั้งเกิดปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ทรงยินยอมที่จะ เป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญตามการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ต่อมาเมื่อรัฐบาลในขณะนั้นได้ใช้การปกครองไม่ตรงกับหลักการประชาธิปไตย พระองค์ท่านจึงทรง ตัดสินพระทัยสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ในขณะที่ประทับรักษาพระเนตรอยู่ที่อังกฤษ เพื่อเปิดหนทางให้ผู้ที่เหมาะสมกว่าเข้ามาทำหน้าที่แทนพระองค์สืบไป ดังพระราชหัตถเลขาสละราชสมบัติ ความว่า **"ข้าพเจ้ามีความเต็มใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่แต่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใดโดยเฉพาะเพื่อใช้อำนาจนั้น โดย สิทธิขาด และโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของราษฎร"**⁶

⁴ เครือข่ายกาญจนาภิเษก. ๒๕๔๒. พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช. [ออนไลน์]

เข้าถึงได้จาก : <http://kanchanapisek.or.th/biography/index.th.html/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

⁵ วิกิพีเดีย. ๒๕๕๔. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก :

<http://th.wikipedia.org/wiki/พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

⁶ วิกิพีเดีย. ๒๕๕๔. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : [http://th.wikipedia.org/wiki/](http://th.wikipedia.org/wiki/พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว/)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว/. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

ต่อมาประเทศไทยก็ได้มีการประกาศใช้และแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหลายครั้ง เพื่อให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ของบ้านเมืองและกาลสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้มีบทบัญญัติให้อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนี้

พระมหากษัตริย์ จึงทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และทรงเป็นกลางทางการเมือง ดังคำกราบบังคมทูลสดุดีพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ของศาสตราจารย์ประภาศน์ อวยชัย ในการทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขารัฐศาสตร์ ความว่า “...พระองค์ทรงปกครองประเทศชาติ โดยทรงตั้งมั่นในทศพิธราชธรรมตลอดมา **ซึ่งตามหลักวิชารัฐศาสตร์ก็รับรองต้องกันว่า พระมหากษัตริย์ต้องเป็นกลางในทางการเมือง** ทรงดำรงพระองค์เป็นพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าแห่งระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ในยามที่ประเทศชาติเกิดวิกฤติด้วยภัยพิบัติใดๆ ด้วยพระบารมี พระปรีชาญาณ พระเมตตาธรรม และความแน่วแน่ในน้ำพระราชนฤทัย ทรงสามารถจัดความยุ่งยากนานัปการนั้น นำประเทศชาติสู่สันติได้ทุกครั้ง มา...”

ธรรมราชาประชาธิปไตย

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า “**ธรรมราชา**” หมายถึง พระราชาแห่งธรรม คือ พระราชาผู้ทรงธรรม ส่วน “**ประชาธิปไตย**” หมายถึง ระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่, การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่ ดังนั้น “**ธรรมราชาประชาธิปไตย**” จึงหมายถึง พระราชาผู้ทรงธรรมในระบอบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่

นับแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์ ลำดับที่ ๙ แห่งราชวงศ์จักรี ตลอดกว่า ๖ ทศวรรษที่ผ่านมาพระองค์ท่านได้**ทรงดำรงไว้ซึ่ง “ธรรม” ทั้งปวงและทรงเปรี๊ยะประดุจแสงสว่างที่คอยส่องนำทางการพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงและยังยืนมาตลอดเวลาอันยาวนาน**⁷ ทรงเปี่ยมด้วยพระปณิธานอันแรงกล้าที่จะทรงเสียสละประโยชน์ส่วนพระองค์เพื่อพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล โดยไม่ทรงแบ่งแยกสถานะ ศาสนา ชาติพันธุ์ หรือหมู่เหล่า ทรงถือว่าทุกข์ของพสกนิกร คือ ทุกข์ของพระองค์ ทรงอุทิศพระวรกาย พุ่มเทพระสติปัญญา และพระราชทรัพย์ ในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการด้วยพระวิริยะอุตสาหะ ทั้งพระราชทานคำสอนและทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างอันดีงามในการดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง

⁷ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิบัติพระองค์อยู่ใน **ทศพิธราชธรรม** อันเป็นจริยวัตร ๑๐ ประการที่พระมหากษัตริย์เจ้า ทรงประพฤติเป็นหลักธรรม ประจำพระองค์ ในอันที่จะให้มีความเป็นไปโดยธรรม และยังประโยชน์สุขให้เกิดแก่อาณาประชาราษฎร์ จนเกิดความชื่นชมยินดี อันประกอบด้วย (๑) ทาน (ทาน) (๒) ศีล (ศีล) (๓) บริจาค (บริจาค) (๔) ความซื่อตรง (อาชชว) (๕) ความอ่อนโยน (มัททว) (๖) ความเพียร (ตป) (๗) ความไม่โกรธ (อกุโธ) หรือความไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ (๘) ความไม่เบียดเบียน (อวิหีสา) (๙) ความอดทน (ขันติ) และ (๑๐) ความยุติธรรม (อวิโรธ) ดังพระปฐมบรมราชโองการที่ทรงพระราชทานในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ความว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** และยังมีพระราชดำรัสต่อมหาสมาคม ความตอนหนึ่งว่า **"ข้าพเจ้าขอขอบใจที่มอบราชสมบัติให้ ข้าพเจ้าจะทำทุกอย่างเพื่อประเทศชาติ และเพื่อความผาสุกของประชาชนอย่างเต็มความสามารถ ขอให้ท่านจงช่วยร่วมกันทำดังกล่าว"** จากนั้นกำลังจะทรงพระดำเนินออกจากมหาสมาคมนั้น ครั้งแล้วก็ทรงหันกลับมาใหม่ แล้วตรัสอย่างหนักแน่นว่า **"และด้วยใจสุจริต"**

สำหรับด้านประชาธิปไตยนั้น ประชาธิปไตยโดยทั่วไปมีความหมาย ๓ นัย^๘ ดังนี้

(๑) **ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นอุดมการณ์** หมายถึง การมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย (Democratic Mind) อาทิ การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การยืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้องมีจิตใจที่เป็นธรรม การประนีประนอมและสันติวิธี รักเสรีภาพและความเสมอภาค กล้ารับผิดชอบ ยึดประโยชน์ของประชาชน และประเทศชาติเป็นสำคัญ

(๒) **ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นระบบการเมือง** (Political System) หมายถึง การปกครองระบอบประชาธิปไตย (Democratic Political System) ซึ่งถือว่าอำนาจอธิปไตยมาจากประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ การปกครองเป็นของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

(๓) **ประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม** (Culture) หรือวิถีชีวิต (Way of Life) หมายถึง วิถีชีวิตที่เป็นประชาธิปไตย (Democratic Life) คือการปฏิบัติประชาธิปไตยหรือดำเนินชีวิตเป็นประชาธิปไตย อาทิ เป็นผู้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่เอาแต่ใจตัว ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ ใช้สิทธิอย่างถูกต้องและปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นธรรม การเป็นประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นวัฒนธรรม จะต้องมีการปฏิบัติเริ่มตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน หรือหมู่บ้าน ต้องปฏิบัติประชาธิปไตยในครอบครัว ในโรงเรียน ในชุมชน หรือหมู่บ้าน

คนส่วนมากมักจะมองประชาธิปไตยในฐานะระบบการเมือง ซึ่งยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ เพราะ **ประชาธิปไตยมีความหมายกว้างกว่านั้น คือยังเป็นอุดมการณ์และเป็นวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิต การ**

^๘ สมพร เทพสิทธิ์า. ๒๕๕๔. "การพัฒนาประชาธิปไตยและการเมือง" ใน ความเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่อง แนวทางปฏิรูปประเทศไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: สถาบันปรีชาเศษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, หน้า ๒๓๖-๒๓๗.

ปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบผลสำเร็จเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน รัฐบาล นักการเมือง ข้าราชการ และประชาชน จะต้องมียุทธศาสตร์ประชาธิปไตย และมีวัฒนธรรมประชาธิปไตย

มีผู้กล่าวไว้ว่า “ประชาธิปไตยจะประสบผลสำเร็จ หากปัจจัยดังต่อไปนี้นี้มีอยู่ท่ามกลางประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๑ : ๑. ศีลธรรม ๒. ความรู้หนังสือ ๓. ความตื่นตัวทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง มิฉะนั้นแล้วประชาธิปไตยก็คือเครื่องมือลงประชามติ” (Democracy can be successful only where the following essential factors are present at least amongst 51 percent of the voters...morality, literacy, and socio-economic consciousness. Otherwise it is an instrument to befool the public.) ซึ่งผู้เขียนก็เห็นว่าเป็นจริงตามนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักประชาธิปไตยโดยแท้ ทรงนำพาประเทศให้หลุดพ้นจากวิกฤติทางการเมืองหลายต่อหลายครั้ง ดังที่นิตยสารเอเชียไค ฉบับเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้มีบทความเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ความว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชหฤทัยใส่ในการหาแนวทางช่วยเหลือราษฎรระดับล่างของประเทศให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาตลอดเวลา พระองค์ทรงมีอิทธิพลต่อการเมืองโดยที่พระองค์มิได้เป็นนักการเมืองเลย ถือได้ว่าได้ทำให้สถาบันของกษัตริย์ที่ยั่งยืนมาแต่อดีตนั้นได้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อระบอบประชาธิปไตยที่เจริญก้าวหน้าและพัฒนาขึ้นในปัจจุบัน”⁹

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาท เกี่ยวกับประชาธิปไตยไว้ในหลายวาระ อาทิ พระราชทานแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในโอกาสเสด็จฯ ไปทรงดนตรี ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ความสำคัญตอนหนึ่งว่า “...ประชาธิปไตยนั้น ที่แท้ก็คือประเทศที่มีประชาชนที่มีความคิดที่มีความพิจารณาที่รอบคอบเพื่อให้บ้านเมืองมั่นคง ให้บ้านเมืองอยู่ได้โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน แล้วก็เชื่อว่ามีทางที่จะปฏิบัติได้โดยเฉพาะเมืองไทย ซึ่งแม้แต่จิตใจของประชาชนก็ไม่เหมือนกับจิตใจของประชาชนประเทศอื่น...”

“...ปัจจุบันนี้มีการปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งนั้น จะเป็นแบบไหนก็ต้องเป็นประชาธิปไตย มาถึงเมืองไทยจึงต้องว่าเป็นประชาธิปไตย เพราะถ้าขาดคำว่าประชาธิปไตยก็จะไม่ทันสมัย แต่ว่าการที่เมืองไทยรักษาการปกครองแบบประชาธิปไตยไว้ ก็รู้สึกว่าเป็นการดี เพราะว่าคำนี้หมายถึงว่าเราปกครองด้วยเหตุผลมิใช่ปกครองด้วยการลอกแบบอย่างที่ไม่เข้าใจ หลายประเทศในโลกมีนิสัยใจคอของตัวมีความเป็น

⁹ อ้างถึงใน พลาตีย์ สิทธิธัญกิจ. ๒๕๔๙. ในหลวงฯ กษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่. กรุงเทพฯ: บัณฑิตไมล์, หน้า ๒๑๘.

ประเทศของตัวเองมาเป็นเวลาช้านานแล้ว จำเป็นต้องพิจารณาว่า เราอยู่เป็นประเทศมาช้านานแล้ว ไม่ใช่ที่เราเพิ่งตั้งประเทศขึ้นมาใหม่ๆ อย่างประเทศหลายประเทศในปัจจุบันนี้ ซึ่งต้องปรับปรุงการปกครองอย่างมากมาย เพราะการปกครองของตนไม่เหมาะสม ความจริงการปกครองของเมืองไทยเราก็ไม่ใช่ที่จะต้องหยุดนิ่งคงเดิม อยู่เสมอ ต้องเปลี่ยนแปลงเหมือนกัน แต่ต้องเปลี่ยนแปลงด้วยเหตุผล จากการปกครองที่มีมาแต่โบราณ ค่อยๆ ดัดแปลงให้เหมาะสมแก่สภาพของประเทศ แก่สภาพและนิสัยของประชาชน...”¹⁰

“...ฉะนั้น การที่จะแก้ปัญหาประชาธิปไตย หรือการปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยแก่ประชาชนนั้น ก็ต้องปฏิบัติตั้งแต่รากฐานขึ้นมา ไม่ใช่ที่จะทำตั้งแต่ข้างบนเท่านั้นเอง...”¹¹

ในการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ โดยทรงรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและเคารพความเห็นที่แตกต่าง ในทุกครั้งที่เสด็จฯ ไปในพื้นที่ต่างๆ ทรงทำประชาพิจารณ์ (Public Hearing) ทุกครั้ง โดยวิธีการของพระองค์นั้นเป็นวิธีที่เรียบง่ายและตรงไปตรงมา โดยจะทรงอธิบายถึงวัตถุประสงค์และผลที่จะได้รับจากโครงการพัฒนากับพลกนิกรที่มาเฝ้าฯ ล้อมรอบอยู่ หลังจากนั้นจะทรงถามถึงความต้องการของประชาชน ความสมัครใจและให้ตกลงกันเองในกลุ่มที่จะได้รับประโยชน์และกลุ่มที่ต้องการเสียสละในขณะนั้นเลย พร้อมทั้งทรงวางแผนเพื่อตรวจสอบถึงข้อมูลและข้อเท็จจริงของสภาพภูมิประเทศ และหลังจากนั้น ก็จะทรงเรียกผู้นำท้องถิ่นและฝ่ายปกครองให้มารับทราบและดำเนินการในขั้นต้น ก่อนที่จะพระราชทานให้หน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้องดำเนินการในเชิงบริหารและวิชาการต่อไปจนเสร็จสิ้นโครงการ ทรงตรัสว่า **“...มีคนบอกว่าโครงการพระราชดำริแต่ละต้องไม่ได้ ข้อนี้เป็นความคิดที่ผิดหรือเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะหากโครงการพระราชดำริแต่ละต้องไม่ได้ เมืองไทยไม่เจริญ...”¹²**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความเห็นของประชาชน หรือความต้องการของสาธารณชน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า **“...สำคัญที่สุดจะต้องทำให้กว้างขวางหนักแน่นรู้จักรับ**

¹⁰ พระบรมราชาธิราช พระราชทานแก่คณะกรรมการจัดการแข่งขันฟุตบอล “ส.ส. มหากุศล” ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ ๒๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๒

¹¹ พระบรมราชาธิราช เนื่องในโอกาสเสด็จฯ ทรงดนตรีเป็นการส่วนพระองค์ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันเสาร์ที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

¹² สำนักงาน กปร. และสำนักงานประมาณ และกรุงเทพมหานคร และมูลนิธิชัยพัฒนา. ๒๕๕๐. ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท ด้วยทศพิธราชธรรม และหลักการทรงงาน. กรุงเทพฯ : มปท, หน้า ๑๙.

ฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาด นั้นแท้จริง คือ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลายมาอำนวยความสะดวกการปฏิบัติบริหารงาน ให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...”

นอกจากจะทรงยึดในหลักประชาธิปไตยที่การถือเสียงข้างมากเป็นใหญ่แล้ว ยังทรงยึดมั่นใน “ธรรมาธิปไตย” คือ “การถือธรรมเป็นใหญ่, การถือความถูกต้องเป็นหลัก”¹³ ดังปรากฏในปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงเน้นย้ำให้มี **ความรู้** **คุณธรรม** **ความซื่อสัตย์สุจริต**¹⁴ เป็นเงื่อนไขและพื้นฐานสำคัญ ของการประพฤติปฏิบัติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะไม่ทรงใช้พระราชอำนาจใดๆ อันเป็นการขัดต่อนิติราชประเพณี¹⁵ ดังพระราชดำรัส ในโอกาสที่ประธานศาลปกครองสูงสุด (นายอักษราทร จุฬารัตน ในขณะนั้น) นำตุลาการ ศาลปกครองสูงสุด เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับตำแหน่งหน้าที่ ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ความสำคัญตอนหนึ่งว่า “...ซึ่งขอยืนยันว่า มาตรา ๗¹⁶ นั้น ไม่ได้หมายถึงให้มอบให้พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ไม่ได้บอกවාให้พระมหากษัตริย์ตัดสินใจ ทำได้ทุกอย่าง. ถ้าทำ เขาจะต้องว่าพระมหากษัตริย์ทำเกินหน้าที่ ซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยทำเกินหน้าที่. ถ้าทำเกินหน้าที่ก็ไม่ใช้ประชาธิปไตย.

เขายังถึงเมื่อครั้งก่อนนี้ เมื่อรัฐบาลของอาจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์. ตอนนั้นไม่ได้ทำเกินอำนาจของ พระมหากษัตริย์. ตอนนั้นสภามีอยู่ ประธานสภา รองประธานสภามีอยู่ แล้วก็รองประธานสภาทำหน้าที่ แล้วมี นายก ที่สนองพระบรมราชโองการได้ตามรัฐธรรมนูญในครั้งนั้น. ไม่ได้หมายความว่าที่ทำครั้งนั้นผิด รัฐธรรมนูญ ไม่ใช่. ตอนนั้นเขาไม่ใช่นายกพระราชทาน. นายกพระราชทานหมายความว่าตั้งนายกโดยไม่มี

¹³ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

¹⁴ ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระราชทานใน วโรกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนทั่วไป, อ้างถึงใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) หน้า ๙.

¹⁵ นิติราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ทรงถือเอาราชฎเป็นสำคัญเช่นนี้ ได้เป็นมรดกตกทอดกลายเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ได้ถือเป็นหลักการปกครองราชฎโดยไม่ได้ทรงยึดมั่นและผูกขาดอยู่ในพระราชอำนาจ เด็ดขาดที่พระมหากษัตริย์ทรงมีอยู่ กลับพยายามเตรียมการต่าง ๆ ให้ราชฎได้มีส่วนในการใช้อำนาจอธิปไตยของตนเองมา ตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ - ๕ - ๖ และ ๗ แห่งราชวงศ์จักรี ต้องยอมรับว่า นิติราชประเพณีที่ถือเอาราชฎเป็นสำคัญนี้ เป็นสิ่งที่มีอยู่ เฉพาะในสถาบันพระมหากษัตริย์ของไทย

¹⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๗ มาตรา ๗ ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

กฎเกณฑ์อะไรเลย. ตอนนั้นมีกฎเกณฑ์. เมื่อครั้งอาจารย์สัญญาได้รับแต่งตั้งเป็นนายก เป็นนายกที่มีผู้รับสนองพระบรมราชโองการ คือ รองประธานสภานิติบัญญัติ นายทวี แรงขำ. ดังนั้น ไปทบทวนประวัติศาสตร์หน่อย. ท่านก็เป็นผู้ใหญ่ ท่านก็ทราบว่ามีกฎเกณฑ์ที่รองรับ แล้วงานอื่น ๆ ก็มี. แม้แต่ที่เรียกว่าสภาสนามม้า ก็หัวเราะกัน สภาสนามม้า แต่ไม่ผิดกฎหมาย เพราะท่านายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับสนอง. นายกรัฐมนตรี คือนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้รับสนองพระบรมราชโองการ. ก็สบายใจว่าทำอะไรแบบถูกต้อง ตามครรลองของรัฐธรรมนูญ. แต่ครั้งนี้เขาจะให้ทำผิดรัฐธรรมนูญ. ใครเป็นคนบอกก็ไม่ทราบนะ แต่ว่าข้าพเจ้าเองรู้สึกผิด.

ฉะนั้นก็ขอให้ช่วยปฏิบัติอะไร คิดอะไร ไม่ให้ผิดกฎเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญ จะทำให้บ้านเมืองผ่านพ้นสิ่งที่เปื้อนอุปสรรคและมีความเจริญรุ่งเรืองได้. ...”¹⁷

นอกจากนี้ ยังได้มีพระราชดำรัส ในโอกาสที่ประธานศาลฎีกา (นายชาญชัย ลิขิตจิตถะ ในขณะนั้น) นำผู้พิพากษาประจำศาล สำนักงานศาลยุติธรรม เข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณก่อนเข้ารับตำแหน่งหน้าที่ ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ความสำคัญตอนหนึ่งว่า “...จะทำให้บ้านเมืองปกครองแบบประชาธิปไตยได้. อย่าไปคอยที่จะให้ขอนายกพระราชทาน เพราะขอนายกพระราชทานไม่ได้เป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย.

ข้าพเจ้ามีความเดือดร้อนมาก ที่เอะอะอะไรก็ขอพระราชทานนายกพระราชทาน ซึ่งไม่ใช่การปกครองแบบประชาธิปไตย. ถ้าไปอ้างมาตรา ๗ ของรัฐธรรมนูญ¹⁸ เป็นการอ้างที่ผิด มันอ้างไม่ได้. มาตรา ๗ มี ๒ บรรทัดว่า อะไรที่ไม่มีในรัฐธรรมนูญ ก็ให้ปฏิบัติตามประเพณี หรือตามที่เคยทำมา ไม่มีที่เขายากจะได้นายกพระราชทาน. จะขอนายกพระราชทานไม่ใช่เป็นเรื่องการปกครองแบบประชาธิปไตย. ...แต่ว่าในมาตรา ๗ นั้น ไม่ได้บอกว่าพระมหากษัตริย์สั่งได้ ไม่มี. ลองไปดูมาตรา ๗ เขาเขียนว่า ไม่มีบทบัญญัติแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ไม่ได้บอกว่ามีพระมหากษัตริย์ที่จะมาสั่งการได้. แล้วก็ยืนยันว่าไม่เคยสั่งการอะไรที่ไม่มีกฎเกณฑ์ของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย. พระราชบัญญัติต่าง ๆ ทำถูกต้องตามรัฐธรรมนูญทุกอย่าง. อย่างที่เขาขอ บอกว่าขอให้ให้มีให้พระราชทานนายกพระราชทาน ไม่เคย ไม่เคยมีข้อนี้. มีนายกแบบมีการรับสนองพระบรมราชโองการอย่างถูกต้องทุกครั้ง. คนเขาก็อาจจะมาบอกว่าพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ เนี่ยทำตามใจชอบ. ไม่เคยทำอะไรตามใจชอบ. ตั้งแต่เป็นมา มีรัฐธรรมนูญหลายฉบับแล้ว ก็ทำตามหลายสิบปี ไม่เคยทำอะไรตามใจชอบ. ถ้าทำไปตามใจชอบ ก็เข้าใจว่าบ้านเมืองล่มจมมานานแล้ว. แต่ตอนนี้

¹⁷ สำนักราชเลขาธิการ. ๒๕๕๐ ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราชโองการที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ พุทธศักราช ๒๕๔๙. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, หน้า ๔๒๗-๔๒๘.

¹⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๗ มาตรา ๗ ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใด ให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

เขาขอให้ทำตามใจชอบ. แล้วเวลาถ้าทำตามที่เขาขอ เขาก็ต้องด่าว่านินทาพระมหากษัตริย์ว่าทำตามใจชอบ ...”¹⁹

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงให้คำปรึกษา แนะนำ ตักเตือน พัฒนาและสนับสนุน ปลดเปลื้องทุกข์ให้ราษฎร ทั้งในระดับรัฐบาล ระดับองค์กรและประชาชนทั่ว ๆ ไป ตามนิติราชประเพณีที่ พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติมาโดยตลอด²⁰ ดังนี้

(๑) ทรงให้คำปรึกษาแนะนำ

ก. ระดับรัฐบาล

พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี จึงมีเรื่องต้องถวายบังคมทูล ถวายรายงานและขอรับพระราชทานคำปรึกษาแนะนำต่าง ๆ โดยการขอเข้าเฝ้าถวายรายงานและขอพระราชทานคำปรึกษาแนะนำ บางครั้งก็อาจจะทรงมีพระราชดำริให้เข้าเฝ้าหรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชเลขาธิการเชิญพระราชกระแสไปแจ้งนายกรัฐมนตรีทราบ บางครั้งก็ทรงมีกระแสรับสั่งผ่านสื่อสารมวลชน ในโอกาสต่าง ๆ อาทิ การแก้ไขปัญหาคอขวดความรุนแรงใน ๓ จังหวัดภาคใต้ที่ทรงให้รัฐบาลพยายามใช้หลักเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา หรือแม้แต่การเข้าเฝ้าอย่างไม่เป็นทางการในงาน ราชพิธี การตามเสด็จพระราชดำเนินไปต่างจังหวัดก็เป็นโอกาสที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีต่าง ๆ เข้าเฝ้าถวายรายงานและรับพระราชทานคำปรึกษาแนะนำ ตัวอย่างเช่น ในวาระทรงครองราชย์ครบ ๒๕ ปี เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๔ รัฐบาลจะขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์แด่พระองค์ท่าน ก็ทรงพระราชทานคำแนะนำให้สร้างถนนดีกว่า รัฐบาลก็ได้สร้างถนนรัชดาภิเษกเป็นถนนวงแหวนขึ้น เมื่อมีเหตุการณ์ผู้ก่อการร้ายต่างชาติยึดสถานทูตอิสราเอล เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ พระองค์ได้พระราชทานคำแนะนำต่าง ๆ ซึ่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้รับใส่เกล้าฯ มาปฏิบัติ สามารถเจรจากับผู้ก่อการร้ายได้จนยอมปล่อยตัวประกัน ฯลฯ

ข. ระดับองค์กรและประชาชนทั่ว ๆ ไป

พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานคำแนะนำ และพระบรมราโชวาทแก่บุคคล คณะบุคคล ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา และโอกาสต่าง ๆ ทรงพระราชทานพระราชดำรัสถึงเรื่องสำคัญ ๆ ที่เป็นปัญหาของประเทศชาติ ทรงได้ให้ข้อพิจารณาแนวทางปฏิบัติที่เป็นคุณอนันต์ อาทิ เรื่องรู้รักสามัคคี

¹⁹ สำนักราชเลขาธิการ. ๒๕๕๐ ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ พุทธศักราช ๒๕๔๙. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, หน้า ๔๒๙-๔๓๐.

²⁰ พระราชอำนาจตามนิติราชประเพณี. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://power.manager.co.th/57-67.html/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

ขาดทุนกำไร เศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ ซึ่งองค์กรและบุคลากรเหล่านั้น ต่างมีความปลื้มปิติยินดีที่ได้รับพระราชทานพระราชดำรัส พระบรมราชาไมตรี

(๒) ทรงต้กเต็อน

ในฐานะที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติทางรัฐสภา อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี อำนาจตุลาการทางศาล หน่วยงานเหล่านี้พร้อมสถาบันต่าง ๆ ที่มีตามรัฐธรรมนูญ จะต้องปฏิบัติงานแทนพระองค์ พระมหากษัตริย์จึงทรงให้คำตักเตือนในโอกาสต่าง ๆ อาทิ พระราชดำรัสในพิธีเปิดประชุมรัฐสภา ในสมัยประชุมแรกหลังการเลือกตั้ง จะทรงให้คำตักเตือน ชี้แนะในการปฏิบัติหน้าที่ หรือ พระราชดำรัสต่อคณะรัฐมนตรีในวันถวายสัตย์ปฏิญาณ รวมทั้งเมื่อผู้พิพากษาและตุลาการศาลยุติธรรม ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลทหาร ได้ถวายสัตย์ปฏิญาณว่าจะจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ จะปฏิบัติหน้าที่ในพระปรมาภิไธยด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากอคติทั้งปวง ฯลฯ พระองค์ก็จะพระราชทานพระบรมราโชวาทเป็นการตักเตือนให้ปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงความซื่อสัตย์สุจริต และการปฏิบัติตามคำกล่าวปฏิญาณอย่างเคร่งครัด

(๓) **ทรงพัฒนาและสนับสนุน**

ตามนิติราชประเพณีที่ถือว่าพระมหากษัตริย์จะทรงปฏิบัติต่อราษฎรประหนึ่งบิดาต่อบุตร
ที่จะทรงบำรุงประเทศชาติและประชาชน จึงมีพระราชดำริในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้กับประชาชน ด้วย
การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาตามพระราชดำริต่าง ๆ บ้าง พระราชทานพระราชดำริให้รัฐบาลก่อสร้างเขื่อน
อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่บ้าง โครงการทฤษฎีใหม่ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

(๔) ทรงปลดปล่อยทุกข์ให้ราษฎร

การถวายฎีการ้องทุกข์โดยตรงต่อพระมหากษัตริย์เป็นวัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยที่มีมาแต่สมัยสุโขทัย ผู้มีความทุกข์เดือดร้อนสามารถยื่นกระดิ่งร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์ได้ ต่อมาในรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ใช้วิธีแขวนกลองไว้ที่หน้าประตูพระบรมมหาราชวัง และทรงออกประกาศระเบียบในการร้องทุกข์โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้โดยตรงต่อพระองค์ ด้วยความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติเช่นนี้ได้เป็นมรดกตกทอดมาถึงปัจจุบัน การที่ทรงปลดเปลื้องทุกข์ให้ราษฎรโดยทั่วไป มีดังนี้

(๔.๑) ทุกข์อันเกิดจากการกระทำผิดอื่นที่มีไซในคติอาญา อาทิ ผิดวินัย ผิดระเบียบปฏิบัติ ก็จะต้องพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หน่วยงานเจ้าของอำนาจที่ได้ลงโทษผู้ถวายฎีกาพิจารณาทบทวนให้ความเป็นธรรม

(๔.๒) ทุกข์อันเกิดจากการกระทำของส่วนราชการ ก็จะต้องส่งเรื่องราวดังกล่าวไปยังส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบและแก้ไข้ปัญหา

(๔.๓) ทุกข์ที่ขอพระราชทานความเป็นธรรม จะจัดส่งให้องค์กรที่มีอำนาจดำเนินการ หากเป็นการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระองค์โดยตรง ก็จะต้องทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตามความเหมาะสม หากเป็นปัญหาส่วนรวมก็จะทรงใช้วิธีการอื่น อาทิ ขอพระราชทานน้ำ ก็จะทรงพระมหากรุณาธิคุณจัดสรรน้ำให้ด้วยการพัฒนาตามโครงการต่าง ๆ หรือทรงมีโครงการพระราชดำริขึ้น

สิ่งที่ขอพระราชทานความช่วยเหลือบางเรื่องก็ไม่เกี่ยวกับพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์เอง แต่ก็เป็นไปโดยพระบรมราชานุญาตให้ที่ต้องผ่านหน่วยงานต่าง ๆ ของราชการ เพื่อดำเนินการแก้ไขความทุกข์ความเดือดร้อนเหล่านั้น

ทรงนำไทยผ่านวิกฤติ

ในภาวะที่ประเทศชาติต้องประสบกับภาวะวิกฤติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงขจัดปัดเป่าเหตุการณ์ร้ายแรงถึงขั้นนองเลือดให้คลี่คลายลงสู่สภาพปกติในระยะเวลาอันสั้นทันต่อเหตุการณ์ก่อนที่จะบ้านเมืองจะประสบความวิบัติหายนะ เกิดความเดือดร้อนทุกข์หอยมเหี้ย ดังตัวอย่างเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ได้แก่

วันมหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ในวันนั้นได้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายระหว่างเจ้าหน้าที่บ้านเมืองกับนิสิตนักศึกษาและประชาชน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงสดับรับฟังติดตามข่าวคราวเหตุการณ์ ความเคลื่อนไหวอยู่ทุกระยะทางสายการสื่อสารวิทยุของตำรวจและทหาร และเมื่อเหตุการณ์ได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จนถึงขั้นมีการสูญเสียชีวิตนิสิตนักศึกษาและประชาชนขึ้น พระองค์ท่านได้ทรงมีพระราชกระแสให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการใช้มาตรการในการระงับเหตุการณ์ลุกลามด้วยวิธีการผ่อนหนักผ่อนเบา ละมุนละไม เพื่อป้องกันมิให้มีการสูญเสียเลือดเนื้อชีวิตคนไทยด้วยกันมากไปกว่านั้น พระองค์ท่านได้ทรงเป็นห่วงใยในเรื่องนี้ เป็นอย่างยิ่ง ทรงเฝ้าฟังการติดต่อวิทยุอยู่ในห้องทรงงานตลอดคืน มิได้เสด็จเข้าห้องบรรทมคงประทับกับพื้นบรรทมหลับๆ ตื่นๆ อยู่ในห้องทรงงานนั่นเองและในที่สุด พระองค์ท่านก็ได้ทรงตัดสินใจพระทัยเข้ายุติเหตุการณ์ด้วยพระองค์เองโดยทรงปรากฏพระองค์และพระราชทานกระแสพระราชดำรัสทางโทรทัศน์ เหตุการณ์ร้ายจึงได้คลี่คลายและสงบลงอย่างรวดเร็ว²¹

เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ๑๗-๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นเหตุการณ์ที่ประชาชนเคลื่อนไหวประท้วงอำนาจเผด็จการโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รชช.) ระหว่างวันที่ ๑๗-๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่นำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดบนท้องถนน และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เหตุการณ์ครั้งนี้

²¹ สุชาติ เผือกสกนธ์, พลตำรวจตรี. อ้างถึงใน ย้อนอดีตการสื่อสารไทย. กรุงเทพฯ : การสื่อสารแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๓. หน้า ๖๖-

เริ่มต้นมาจากเหตุการณ์รัฐประหาร ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔ หรือ ๑ ปีก่อนหน้าการประท้วง ซึ่ง รสช. ได้ยึดอำนาจจากรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น โดยให้เหตุผลหลักว่ามีการฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างหนักในรัฐบาล และรัฐบาลพยายามทำลายสถาบันทหาร โดยหลังจากยึดอำนาจ คณะ รสช. ได้เลือก นายอานันท์ ปันยารชุน ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี และได้มีการแต่งตั้งสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้น รวมทั้งการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น ๒๐ คน เพื่อร่างรัฐธรรมนูญ หลังจากร่างรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ ก็ได้มีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยพรรคที่ได้จำนวนผู้แทนมากที่สุด คือ พรรคสามัคคีธรรม (๗๙ คน) ได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล และมีการเตรียมเสนอ นายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม ในฐานะหัวหน้าพรรคที่มีผู้แทนมากที่สุด ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ปรากฏว่า ทางโฆษกกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา นางมาร์กาเร็ต แทตไจเลอร์ ได้ออกมาประกาศว่า นายณรงค์ฯ นั้นเป็นผู้หนึ่งที่ไม่สามารถขอวีซ่าเดินทางเข้าสหรัฐอเมริกาได้ เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับนักค้ายาเสพติด

ในที่สุด จึงมีการเสนอชื่อ พลเอก สุจินดา คราประยูร ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ซึ่งนำไปสู่ความไม่พอใจของประชาชนในวงกว้าง เนื่องจากก่อนหน้านี้ ในระหว่างที่มีการทักท้วงได้แย้งเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญที่ร่างขึ้นมาใหม่ ว่าไม่มีความเป็นประชาธิปไตย การรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอก สุจินดาฯ ดังกล่าวนำไปสู่การเคลื่อนไหวคัดค้านต่าง ๆ ของประชาชน รวมถึงการอดอาหารของ ร้อยตรี ฉลาด วรฉัตร และ พลตรี จำลอง ศรีเมือง (หัวหน้าพรรคพลังธรรมในขณะนั้น) และเกิดเหตุการณ์นองเลือด พฤษภาคมปีนั้นที่สุด²² ดังนั้น ก่อนที่เหตุการณ์จะร้ายแรง ประชาชนต้องบาดเจ็บล้มตาย และบ้านเมืองเสียหายไปมากกว่านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสเพื่อคลี่คลายสถานการณ์แก่ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลตรี จำลอง ศรีเมือง เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕²³ ความตอนหนึ่งว่า “...คงเป็นที่แปลกใจ ทำไมถึงเชิญให้ท่านมาพบกันแบบนี้ เพราะว่าทุกคนก็ทราบว่า เหตุการณ์มีความยุ่งเหยิงอย่างไร และทำให้ประเทศชาติล่มจมได้ แต่ที่จะแปลกใจก็อาจมีว่า ทำไมเชิญ พลเอก สุจินดา คราประยูร และ พลตรี จำลอง ศรีเมือง เพราะว่า อาจมีผู้ที่แสดงเป็นตัวละครมากกว่านี้ แต่ว่าที่เชิญมาเพราะว่า ตั้งแต่แรกที่มี

²² วิกีพีเดีย. ๒๕๕๔. พฤษภาคมปี. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://th.wikipedia.org/wiki/พฤษภาคมปี/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

²³ เครือข่ายกาญจนาภิเษก. ๒๕๕๔. ประมวลพระราชดำรัส. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก :

<http://kanchanapisek.or.th/speeches/1992/0520.th.html/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

เหตุการณ์ สองท่านเป็นผู้ที่เผชิญหน้ากัน แล้วก็ในที่สุด เป็นการต่อสู้ หรือการเผชิญหน้ากว้างขวางขึ้น ถึงได้
เชิญ ๒ ท่านมา

การเผชิญหน้าตอนแรก ก็จะเห็นจุดประสงค์ของทั้ง ๒ ฝ่ายได้ชัดเจนพอสมควร แต่ต่อมาภายหลัง ๑๐
กว่าวัน ก็เห็นแล้วว่า การเผชิญหน้านั้น เปลี่ยนโฉมหน้าไปอย่างมาก จนกระทั่งออกมาอย่างไรก็ตาม เสีย
ทั้งนั้นเพราะว่า ทำให้มีความเสียหาย ในทางชีวิต เลือดเนื้อของคนจำนวนมากพอสมควร แล้วก็ความเสียหาย
ทางวัตถุ ซึ่งเป็นของส่วนราชการ และส่วนบุคคลเป็นมูลค่ามากมาย นอกจากนี้ก็มีความเสียหายในทางจิตใจ
และในทางเศรษฐกิจของประเทศชาติ อย่างที่จะนับพรวนนาไม่ได้ ฉะนั้นการที่จะเป็นไปอย่างนี้ต่อไป จะเป็น
เหตุผล หรือต้นตออย่างไรก็ตาม เพราะเดี๋ยวนี้เหตุผลเปลี่ยนไป ถ้าหากว่าเผชิญหน้ากันแบบนี้ต่อไป เมืองไทยมี
แต่ล่มจมลงไป แล้วก็ทำให้ประเทศไทย ที่เราสร้างเสริมขึ้นมาอย่างดี เป็นเวลานาน จะกลายเป็นประเทศที่
ไม่มีความหมาย หรือมีความหมายในทางลบเป็นอย่างมาก ซึ่งก็เริ่มปรากฏผลแล้ว ฉะนั้นจะต้องแก้ไข โดยดูว่า
มีข้อขัดแย้งอย่างไร แล้วก็พยายามที่จะแก้ไขตามลำดับ เพราะว่าปัญหา ที่มีอยู่ทุกวันนี้ สองสามวันนี้มัน
เปลี่ยนไป ปัญหาไม่ใช่เรื่องของเรียกว่าการเมือง หรือเรียกว่าของการดำรงตำแหน่ง เป็นปัญหาของการสืบทอด
ของประเทศชาติ ฉะนั้นจะต้องช่วยกันแก้ไข

...ฉะนั้นจึงขอให้ทั้งสองท่านเข้ามา คือไม่เผชิญหน้ากัน แต่หันเข้าหากัน และสองท่าน เท่ากับเป็น
ผู้แทนฝ่ายต่างๆ คือไม่ใช่สองฝ่าย ฝ่ายต่างๆ ที่เผชิญหน้ากัน ให้ช่วยกันแก้ปัญหาปัจจุบันนี้ คือความรุนแรงที่
เกิดขึ้น แล้วก็เมื่อเยียวยาปัญหานี้ได้แล้ว จะมาพูดกัน ประกันกันว่าจะทำอย่างไร สำหรับให้ประเทศไทย ได้มี
การพัฒนาขึ้นมาได้ กลับคืนมาได้ด้วยดี อันนี้ก็เหตุผลที่เรียกท่านทั้งสองมา และก็เชื่อว่าทั้งสองท่าน
ก็เข้าใจว่าจะเป็นผู้ที่ได้สร้างประเทศจากซากปรักหักพัง แล้วก็จะได้ผลในส่วนตัวมากกว่าได้ทำดี แก้ไขอย่างไรก็
แล้วแต่ที่จะปรึกษากัน ก็มีข้อสังเกตดังนี้..."

จากพระราชภารกิจที่ทรงนำไทยผ่านพ้นวิกฤติต่างๆ ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนิตยสารไทม์ (TIME Magazine) ฉบับครบรอบ ๖๐ ปี ของการจัดอันดับวีรบุรุษแห่งเอเชีย (TIME asia's 60 Years of Asian Heroes) ฉบับพิเศษวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้ยกย่องเทิดทูนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ใน
ฐานะของผู้ที่เป็นแรงบันดาลใจ (Inspirations) โดยทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ผู้ทรงครองราชย์ยาวนานที่สุดในโลก ทรงใช้พระบารมีแห่งราชธรรมชี้นำประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตหลายครั้ง (Over 60 years, a

beloved monarch has used his moral authority to guide Thailand through many crises)²⁴ ในช่วง ๖๐ กว่าปีที่ผ่านมา ทรงพิสูจน์ให้เห็นที่ประจักษ์จากโครงการพระราชดำริกว่า ๓,๐๐๐ โครงการที่ช่วยเหลือประชาชนที่ยากจนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทรงช่วยเหลือเขตชนบทห่างไกล แม้ว่าเขตนั้นจะเป็นเขตของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ก็ตาม²⁵ ดังกรณีปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎรในตำบลหนึ่งของอำเภอเมืองพัทลุง อันเป็นแหล่งที่ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ปฏิบัติการรุนแรงที่สุดในภาคใต้เวลานั้น ด้วยความห่วงใยอย่างยิ่งถึง ทางกระทรวงมหาดไทย ได้กราบบังคมทูลขอให้ทรงรอให้สถานการณ์ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เสียก่อน แต่คำตอบที่ทางกระทรวงมหาดไทยได้รับก็คือ **“ราษฎรเขาเสี่ยงภัยยิ่งกว่าเราหลายเท่า เพราะเขาต้องกินอยู่ที่นั่น เขายังอยู่ได้ แล้วเราจะพลาด แม้แต่จะไปเยี่ยมเยียนทุกข์สุขเขาเชียวหรือ”** แม้ในคราวที่ประเทศประสบภาวะวิกฤตก็ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั่วประเทศ เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะเหตุการณ์วันมหาวิปโยค (๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖) และพฤษภาทมิฬ (๑๗-๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕)

บทสรุป

พระบาทสมเด็จพระอยู่หัว ทรงเป็นธรรมราชา ประชาธิปไตยโดยแท้ ทรงดำรงพระองค์ในฐานะของพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อย่างบริสุทธิ์ บริบูรณ์ ทรงเป็นพระประมุข ผู้ทรงเป็นศูนย์รวมใจของไทยทั้งชาติ ทรงครองแผ่นดินด้วยทศพิธราชธรรม ทรงนำพาประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตทางการเมืองด้วยพระบารมีอันหาที่สุดมิได้ จนมีผู้กล่าวไว้ว่าประชาธิปไตยของหลายประเทศต้องแลกมาด้วยเลือดเนื้อและชีวิตของผู้คนจำนวนมาก แต่นั่น ไม่ใช่ประชาธิปไตยในประเทศไทย ดังกระแสพระราชดำรัส ความสำคัญตอนหนึ่งว่า **“คนไทยเราไม่จำเป็นต้องตามอย่างประชาธิปไตยของชาติอื่น แต่จะพยายามสร้างประชาธิปไตยแบบไทยๆ ของเราเอง เพราะเรามีวัฒนธรรมประจำชาติ และความเห็นเป็นของตนเองสามารถใช้วิจารณญาณของเราเอง”**²⁶

²⁴ Robert Horn. (2006). King Bhumibol Adulyadej, Over 60 years, a beloved monarch has used his moral authority to guide Thailand through many crises. [Online]. Available:

http://www.time.com/time/asia/2006/heroes/in_adulyadej.html/. (Access date: May 25, 2011).

²⁵ ข้อมูลจากคำอภิปราย เรื่อง “พระบิดาประชาชน” อ้างถึงใน วารสารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๙), หน้า ๔๙.

²⁶ อ้างถึงใน พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. ๒๕๔๙. ในหลวงฯ กษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่. กรุงเทพฯ: บัณฑิตไมล์, หน้า ๑๓.

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔
ปวงข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอถวายพระพร เจริญพระราชสิริสวัสดิ์พัฒนามงคล พระชนมสุข
ทุกประการ จงมีแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ขอให้
พระชนมพรรษายั่งยืนนาน ปราศจากโรคภัยทั้งปวง ทรงประสบแต่ความสุข ขอความสำเร็จแห่ง
พระราชกรณียกิจ จงมีแด่พระมหाराชเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐตลอดกาล ทุกเมื่อเทอญ.

บรรณานุกรม

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม**

แห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, เครือข่ายกาญจนาภิเษก. ๒๕๔๒. **พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**

มหาราช. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://kanchanapisek.or.th/biography/index.th.html/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

_____. ๒๕๕๔. **ประมวลพระราชดำรัส.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก :

<http://kanchanapisek.or.th/speeches/1992/0520.th.html/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔), พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒,

พระราชอำนาจตามนิติราชประเพณี. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://power.manager.co.th/57-67.html/>.

(วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. ๒๕๔๙. **ในหลวงฯ กษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่.** กรุงเทพฯ: บิ๊กส์ไมล์, หน้า ๒๑๘.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐,

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐,

วิกิพีเดีย. ๒๕๕๔. **พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก :

<http://th.wikipedia.org/wiki/พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

_____. ๒๕๕๔. **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก :

<http://th.wikipedia.org/wiki/พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

_____. ๒๕๕๔. **พฤษภาทมิฬ.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : [http:// th.wikipedia.org/wiki/พฤษภาทมิฬ/](http://th.wikipedia.org/wiki/พฤษภาทมิฬ/). (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

วุฒิสภา. ๒๕๕๔. **๘๔ พรรษา ธรรมราชาประชาธิปไตย เนื่องในโอกาส มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา**

ครบ ๘๔ พรรษา. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก : <http://www.senate.go.th/main/senate/images/18-1-54.pdf/>. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

สมพร เทพสิทธิธา. ๒๕๕๔. **"การพัฒนาประชาธิปไตยและการเมือง" ใน ความเห็นและข้อเสนอแนะ**

เรื่อง แนวทางปฏิรูปประเทศไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ: สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,

สำนักงาน กปร. และสำนักงานประมาณ และกรุงเทพมหานคร และมูลนิธิชัยพัฒนา. ๒๕๕๐. ตามรอยเบื้อง

พระยุคลบาท ด้วยทศพิธราชธรรม และหลักการทรงงาน. กรุงเทพฯ : มปท,

สำนักราชเลขาธิการ. ๒๕๕๐. **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาส**

ต่างๆ พุทธศักราช ๒๕๔๙. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,

_____. ๒๕๕๔. **ภาพพระราชกรณียกิจ.** [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก :

http://ohmpps.go.th/searchsheetlist_en.php?get=1&get=1&quick_type=photo&AC_quick_text=&quick_text=&offset=105/. (วันที่ค้นข้อมูล ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๕๔),

สุชาติ เผือกสกนธ์, พลตำรวจตรี. อ้างถึงใน **ย้อนอดีตการสื่อสารไทย.** กรุงเทพฯ : การสื่อสารแห่งประเทศไทย,

๒๕๓๓.

Robert Horn. (2006). King Bhumibol Adulyadej, Over 60 years, a beloved monarch has used his moral authority to guide Thailand through many crises. [Online]. Available:

http://www.time.com/time/asia/2006/heroes/in_adulyadej.html/. (Access date: May 25, 2011).